

Гребеник К. В.
аспірант кафедри фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Hrebeynk K. V.
Postgraduate student
Kyiv National University of Trade and Economics

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Анотація. Доходи бюджету виступають фінансовою основою забезпечення реалізації державних функцій та є одним з найважливіших фінансових елементів системи державного регулювання соціально-економічного розвитку. Централізація частини вартості валового внутрішнього продукту у бюджетах різних рівнів дає можливість проводити єдину фінансову політику, забезпечувати спрямування коштів на фінансування пріоритетних і перспективних галузей економіки, реалізовувати реформи соціальної сфери, підтримувати і стимулювати розвиток інноваційно-інвестиційної сфери тощо. Визначено особливості формування дохідної частини бюджету за 2010–2017 фінансовий роки. Проаналізовано структуру бюджетних доходів в розрізі бюджетної класифікації, визначено найбільш вагомі джерела надходжень бюджету. Оцінено стан бюджетного планування і виконання доходів бюджету у системі фінансово-економічних відносин.

Ключові слова: бюджет, доходи бюджету, бюджетна система, бюджетне планування та прогнозування, податкові і неподаткові надходження, трансферти.

Вступ та постановка проблеми. Бюджет країни формується шляхом розподілу і перерозподілу доходів, що створюються в країні. Основним джерелом формування державних доходів є ВВП, інколи – національний дохід. Саме валовий внутрішній продукт є базою задоволення потреб держави у фінансуванні своїх витрат. Обсяг і порядок утворення основного централізованого державного грошового фонду разом з напрямками та методами використання цих коштів створюють умови виконання органами державної та місцевої влади власних повноважень і функцій, що значною мірою впливають на напрями бюджетного регулювання [3]. Формування бюджету відображає використання частини ВВП та залучення її до державних фондів з метою фінансового забезпечення державних функцій. Доходи бюджету виражають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, населенням під час стягнення бюджетних платежів. Надходження до бюджету справляються на безповоротній основі та регулюються нормами вітчизняного законодавства.

За своєю економічною сутністю доходи бюджету є результатом розподільчих процесів, а водночас – об'єктом подальшого розподілу на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави.

Актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення тенденцій формування та виконання дохідної частини державного та місцевих бюджетів з метою фінансового забезпечення державних функцій, головною метою яких є міцна фінансова система держави, стабільний динамічний розвиток економіки, забезпечення досить високих соціальних стандартів життя населення.

Доходи бюджету забезпечують раціональний розподіл валового внутрішнього продукту та виступають вагомим важелем державного регулювання економіки. Питання якості формування системи доходів бюджету мають велике значення, оскільки бюджет чітко відображає рівень економічного розвитку країни, забезпечує реалізацію економічної та соціальної стабільності, створює умови належного життєвого рівня населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бюджетна система є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, що спрямований на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам еко-

номічного середовища з метою економічного зростання та забезпечення суспільного розвитку [1]. Оптимізація надходжень і видатків бюджету забезпечує соціальний і економічний розвиток країни та її регіонів.

Концептуальні положення щодо формування доходів бюджету висвітлені в працях О.Д. Василика, В.М. Гейця, І.О. Луніної, І.О. Лютого, А.А. Мазаракі, В.М. Федосова, І.Я. Чугунова, С.І. Юрія та інших вчених. Доцільним є проведення комплексного аналізу системи формування доходів бюджету у фінансово-економічних відносинах. Важливими залишаються питання визначення якості системи планування та виконання показників доходів бюджету.

На сучасному етапі розвитку фінансової системи постає необхідність поглиблення підходів до координації злагодженої діяльності органів державної та місцевої влади на стадіях планування та прогнозування показників доходів бюджету, а також під час виконання бюджету за доходами. Заслужує на увагу процес реалізації контрольної та регулюючої державних функцій на стадії виконання бюджету за доходами зі зберіганням фіскально-регулюючої спрямованості податкових і неподаткових платежів, зборів. Зазначене свідчить про актуальність роботи та обумовлює визначення мети наукового дослідження.

Метою роботи є вивчення теоретичних і практичних аспектів формування дохідної бази бюджетної системи, оцінювання основних тенденцій у динаміці та структурі виконання планових показників доходів державного та місцевих бюджетів, порівняння значень показників доходів бюджету в динаміці.

Результати дослідження. Доходи бюджету є фінансовою базою діяльності держави та інструментом реалізації її завдань і функцій. Необхідність державних доходів зумовлена виконанням державою своїх функцій, неспроможністю недержавних організацій та інститутів забезпечувати стабільний розвиток суспільства. Своєчасність і повнота формування доходів бюджету визначають можливість органів влади щодо виконання власних повноважень та поставлених завдань.

Доходи бюджету мають не лише фіскальне призначення, але й регулююче, зокрема щодо стимулювання зростання виробництва, забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку, сприяння розвитку соціальної сфери. Метою

акумування грошових коштів, формування державних доходів є перерозподіл ресурсів з приватного використання у державне з метою фінансування державних функцій.

Під час дослідження сутності державних фінансових ресурсів необхідно чітко розрізнити дефініції «державні доходи» та «доходи бюджету». Державні доходи – це грошові відносини, що виникають між державою, юридичними та фізичними особами щодо вилучення частини вартості валового національного продукту, формування централізованих і децентралізованих грошових фондів. Форми й методи мобілізації фінансових ресурсів до грошових фондів залежать від системи та методів господарювання, економічних завдань, що вирішує суспільство в той чи інший період. Фонди грошових коштів виступають вартісним втіленням цих фінансових відносин та слугують фінансовою базою існування держави. Доходи бюджету як фінансове поняття пов'язані з діяльністю держави, суб'єктивними діями людей тощо.

Державні доходи є ширшим поняттям, ніж доходи бюджету. Вони включають як доходи бюджету, так і чисті доходи державних підприємств. Таким чином, державні доходи представлені сукупністю різних видів грошових надходжень до централізованих і децентралізованих фондів держави, що формуються в процесі розподілу та перерозподілу ВВП, а також використовуються нею для виконання своїх завдань та функцій.

Зростання обсягу ВВП приводить до стабілізації економіки та зміцнення економічної системи, розширення будівництва, збільшення зайнятості населення, підвищення життєвого рівня та купівельної спроможності громадян; збільшення соціальних виплат, зокрема заробітної плати; зростання валових прибутків юридичних осіб, внаслідок чого зростають обсяги надходжень до державного та місцевих бюджетів, тобто їх дохідна частина. Має місце також зворотний зв'язок, адже зменшення обсягу ВВП, зростання інфляційних процесів у фінансовій системі призводять до зменшення надходжень до бюджетів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України до доходів бюджету включені податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено вітчизняним законодавством (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ). За рахунок бюджетної класифікації доходів проводиться необхідний фінансово-економічний аналіз в розрізі видів надходжень з метою забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівнянності показників.

Виконання бюджету за доходами є важливим етапом бюджетного процесу. Виконати бюджет за доходами означає в повному обсязі мобілізувати податки, збори та інші обов'язкові платежі, а також розподілити їх між рівнями бюджетної системи відповідно до бюджетного законодавства.

Виконання зведеного бюджету за доходами за 2017 рік склало 1 017,0 млрд. грн., або 100,7% від планового показника (1 009,8 млрд. грн.). Приріст фактичних доходів зведеного бюджету у звітному році відносно попереднього 2016 року становив 234,4 млрд. грн., або 29,9%. Зокрема, план по доходах загального фонду зведеного бюджету виконано на 100,7% (перевиконання становило 6,6 млрд. грн.), по доходах спеціального фонду – на 100,5% (перевиконання становило 0,6 млрд. грн.).

У сфері планування та виконання показників доходів зведеного бюджету останніми роками спостерігається позитивна тенденція щодо якості бюджетного прогнозування та бюджетного процесу загалом. Так, бюджет 2010 року за доходами виконано на 96,7%, похибка вико-

нання становить 10,9 млрд. грн.; 2011 року – 100,6%, похибка становить 2,5 млрд. грн.; 2012 року – 93,0%, похибка становить 33,5 млрд. грн.; 2013 року – 94,1%, похибка становить 27,9 млрд. грн.; 2014 року – 92,9%, похибка становить 34,8 млрд. грн.; 2015 року – 102,4%, похибка становить 15,6 млрд. грн.; 2016 року – 100,2%, похибка становить 1,2 млрд. грн. Виконання планових показників доходів зведеного бюджету свідчить про ефективність бюджетного планування та прогнозування, а також про результативність управління бюджетними коштами. Загалом якість планування та прогнозування бюджету є важливим інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів, оскільки визначає та обґрунтовує напрями використання коштів бюджету в майбутньому з урахуванням визначених державних цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу [4].

Загалом структура доходів зведеного бюджету протягом останніх п'яти фінансових років (2013–2017 роки) є відносно сталою. Так, частка податкових надходжень за цей період перебуває в межах 77,9–83,2%; неподаткових надходжень – 15,2–21,5%; доходів від операцій з капіталом – 0,2–0,4%; трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій – 0,2–1,2%; надходжень до цільових фондів – 0,1–3,0%.

Великого значення набуває аналіз структури доходів зведеного бюджету за 2010–2017 роки. Так, структура доходів у звітному 2017 році виглядала таким чином: 81,4% – податкові надходження; 15,2% – неподаткові надходження; 0,2% – доходи від операцій з капіталом; 0,2% – трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій; 3,0% – зарахування до цільових фондів.

Частка доходів зведеного бюджету у ВВП за результатами 2017 року склала 34,1%, що є більшим на 1,3 в. п. відносно 2016 року та на 5,0 в. п. відносно 2010 року.

За 2010–2017 роки загальний обсяг коштів, акумульований бюджетною системою України, збільшився у 3,2 рази. Найбільшим було зростання у 2015 році, а саме 43,0%; у 2013 році мало місце зменшення обсягу акумульованих ресурсів зведеного бюджету, а саме мінус 0,6%. Коефіцієнт бюджетної централізації за доходами коливається від 74,4% у 2010 році до 81,5% у 2015 році, тобто більша частина доходів бюджетної системи України зосереджується саме в державному бюджеті. Стратегія реформування міжбюджетних відносин визначає чіткий розподіл повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, розподіл об'єктів загальнодержавної та комунальної власності відповідно до функцій та обов'язків органів влади, перерозподіл бюджетних доходів та вибір оптимальної формули розрахунку сум трансфертів [1]. Актуальним є подальший розвиток бюджетних відносин щодо зменшення частки державного бюджету та зростання ролі місцевих бюджетів.

Протягом 2010–2017 років питома вага доходів місцевих бюджетів у зведеному перебуває в межах 18,5–25,6%. У 2017 році цей показник збільшився на 0,8 в. п. відносно 2016 року, на 4,1 в. п. відносно 2015 року. Реалізація ефективною та обґрунтованою бюджетної політики виступає важливим елементом економічного розвитку, оскільки від напрямів бюджетної політики залежать зростання всієї економічної системи та рівень соціального забезпечення населення.

Основним видом доходів бюджету є податки, які відіграють провідну роль у системі бюджетно-податкового регулювання. Від рівня прогнозованості податкових надходжень, керованості процесу їх формування залежать фінансово-бюджетна збалансованість, ефективність

бюджетно-податкової політики та її значення як складової системи державного регулювання економіки. Податкові надходження посідають провідне місце серед різноманітних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки та соціальної сфери. Податки об'єктивно відображають стан економіки, а саме її зростання чи спад. Розвиток економіки країни, підвищення її інвестиційного рейтингу тісно пов'язані з наявною системою оподаткування. Частка податкових надходжень у структурі доходів бюджету становить 65–70%, а частка у ВВП – 9–12%.

У звітному 2017 році план виконано за такими основними групами податкових надходжень, як податок та збір на доходи фізичних осіб (101,7%); податки на власність (694,7%, замість планових 144,5 млн. грн. зараховано 1,0 млрд. грн.); акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (103,6%); податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів (113,2%); ввіз та вивіз мито (103,6% та 140,2% відповідно); податок на майно (103,9%); туристичний збір (115,3%); єдиний податок (108,0%); екологічний податок (110,4%). Протягом 2017 року не акумульовано в повному обсязі коштів у формі податку на прибуток підприємств (99,9%); рентної плати (98,4%); податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (77,8%).

Найбільшим джерелом доходів бюджету є податок на додану вартість, надходження від якого в повному обсязі зараховуються до державного бюджету. Фактично у звітному 2017 році до цієї групи надходжень зараховано 434,0 млрд. грн., що є більшим на 104,1 млрд. грн. (або на 31,6%) за попередній 2016 рік. Загалом податок на додану вартість є стабільним і сталим джерелом наповнення державного бюджету. Так, його частка у доходах зведеного бюджету виглядає таким чином: 41,6% – 2010 рік, 44,6% – 2011 рік, 42,7% – 2012 рік, 42,3% – 2013 рік, 42,6% – 2014 рік, 37,9% – 2015 рік, 42,1% – 2016 рік, 42,7% – 2017 рік.

ПДВ посідає важливе місце у фінансовій системі, адже він є основним бюджетоформуючим податком та виступає інструментом стимулювання експорту. Експортні операції обліковуються за ставкою 0%, а експортери за підсумками своєї діяльності мають право на відшкодування ПДВ державою. У загальній структурі ПДВ, як і в попередні роки, переважають надходження ПДВ із ввезених в Україну товарів, послуг над вивезеними у співвідношенні 73/27% (+/-15%), що свідчить про залежність надходжень ПДВ від курсу валют.

Вагому частку в доходах зведеного бюджету має податок на доходи фізичних осіб, який стягується з доходів фізичних осіб (громадян-резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні. У 2017 році до зведеного бюджету зараховано 185,7 млрд. грн. надходжень від оподаткування доходів (частка податку у загальному обсязі доходів бюджету становила 18,3%), у 2016 році – 138,8 млрд. грн. (17,7% від суми доходів бюджету), у 2015 році – 100,0 млрд. грн. (15,3%), у 2014 році – 75,2 млрд. грн. (16,5%), у 2013 році – 72,2 млрд. грн. (16,3%), у 2012 році – 68,1 млрд. грн. (15,3%), у 2011 році – 60,2 млрд. грн. (15,1%), у 2010 році – 51,0 млрд. грн. (16,2%). Зростання надходжень свідчить про стабілізацію фінансової політики та економічної системи країни, зростання доходів громадян, а також підвищення фіскальної ефективності податку та збору на доходи фізичних осіб.

План щодо акумулювання ПДФО до зведеного бюджету у 2017 році виконано на 101,7% (+3,1 млрд. грн.);

у 2016 році – 107,7% (+9,9 млрд. грн.); у 2015 році – 109,5% (+8,7 млрд. грн.); у 2014 році – 93,1% (-5,6 млрд. грн.); у 2013 році – 92,3% (-6,0 млрд. грн.); у 2012 році – 97,0% (-2,1 млрд. грн.); у 2011 році – 98,4% (-1,0 млрд. грн.); у 2010 році – 97,5% (-1,3 млрд. грн.).

Разом зі зростанням загального обсягу надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб зростає частка цього показника у ВВП: у 2010 році вона становила 4,7% ВВП; у 2011 році – 4,6%; у 2012 році – 4,8%; у 2013 році – 5%; у 2014 році – 4,8%; у 2015 році – 5,1%; у 2016 році – 5,8%; у 2017 році – 6,2%. Зростання питомої ваги ПДФО у ВВП свідчить про стабільну державну економічну політику.

ПДФО є загальнодержавним податком, виступає основним елементом фінансової бази органів місцевого самоврядування, тому зберігає позицію найвагомішого за обсягом джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів. За результатами 2017 року частка надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб у загальній сумі доходів місцевих бюджетів становить 48,2% (110,7 млрд. грн.); у 2016 році – 46,3% (79,0 млрд. грн.); у 2015 році – 45,6% (54,9 млрд. грн.); у 2014 році – 61,9% (62,6 млрд. грн.); у 2013 році – 61,4% (64,6 млрд. грн.); у 2012 році – 60,6% (61,6 млрд. грн.); у 2011 році – 62,5% (54,1 млрд. грн.); у 2010 році – 63,4% (51,0 млрд. грн.).

До прийняття у 2010 році Податкового кодексу податок на прибуток виконував переважно фіскальну функцію, адже обсяги його надходжень відображали рівень розвитку вітчизняних підприємств. Зараз актуальною є модернізація бюджетно-податкової політики щодо використання податку на прибуток як інструмента економічного та соціального розвитку, оскільки фінансово обгрунтоване використання податкових інструментів дає змогу впливати на окремі галузі економіки, сприяючи зростанню ділової активності суб'єктів економічної системи.

Об'єктом оподаткування податком на прибуток є прибуток із джерелом походження в Україні та за її межами, який визначається шляхом коригування визначеного у фінансовій звітності підприємства фінансового результату до оподаткування (прибутку чи збитку) на різниці, які виникають відповідно до чинного законодавства. Однією з характерних рис податкової системи України є суттєве фіскальне значення податку на прибуток, що визначається часткою цього податку в податкових надходженнях бюджету та ВВП. За результатами 2017 року до зведеного бюджету зараховано 73,4 млрд. грн. надходжень від податку на прибуток (2,5% ВВП), у 2016 році – 60,2 млрд. грн. (2,5% ВВП), у 2015 році – 39,1 млрд. грн. (2,0% ВВП), 2014 році – 40,2 млрд. грн. (2,6% ВВП), у 2013 році – 55,0 млрд. грн. (3,7% ВВП), у 2012 році – 55,8 млрд. грн. (4,0% ВВП), у 2011 році – 55,1 млрд. грн. (4,2% ВВП), у 2010 році – 40,4 млрд. грн. (3,7% ВВП).

Отже, як свідчать дані, частка податку на прибуток у загальному обсязі ВВП у звітному 2017 році відносно базового 2010 року зменшилась на 1,2 в. п., що свідчить про зростання ролі регулюючої функції податків у системі економічного розвитку та зниження фіскальної спрямованості податкової системи. З 2011 по 2018 роки ставка податку на прибуток знизилась з 25% до 18%, а сьогодні є однією з найнижчих серед ставок країн ЄС. Таким чином, спостерігається поступове зниження частки податку на прибуток у надходженнях зведеного бюджету, що є позитивною тенденцією щодо стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності та розвитку підприємницької активності. У 2010 році частка цього податку у доходах зведеного бюджету становила 12,8%; у 2011 році – 13,8%; у 2012 році – 12,5%; у 2013 році – 12,4%; у 2014 році – 8,8%; у 2015 році – 6,0%; у 2016 році – 7,7%; у 2017 році – 7,2%.

Структура надходжень податку на прибуток останніми роками залишається незмінною. Так, більше 50% податку до зведеного бюджету надходить від приватних підприємств, 20% – від іноземних підприємств і компаній, що створені за участю іноземного капіталу, 14% – від державних та комунальних підприємств. Важливими є вдосконалення та трансформація системи державних фінансових інструментів і методів, що стимулювали б зростання прибутковості підприємств та загальної економічної ефективності юридичних осіб [1]. В Україні податок на прибуток залишається одним з чотирьох бюджетотворюючих, незважаючи на складний механізм розрахунку, його адміністрування та контролю за сплатою, а також можливостей щодо ухилення від сплати такого податку та мінімізації об'єктів оподаткування.

Акцизний податок є непрямим податком і встановлюється у вигляді надбавки до ціни. Непрямі податки є ефективнішими у фіскальному аспекті, оскільки споживання як об'єкт оподаткування є стабільною та негнучкою величиною; від сплати непрямих податків важко ухилитись, а фіскальним органам легко здійснювати контроль за нарахуванням та сплатою податків.

Загалом у 2017 році зараховано 121,4 млрд. грн. від оподаткування підакцизних товарів (продукції), у 2016 році – 101,8 млрд. грн., у 2015 році – 70,8 млрд. грн., у 2014 році – 45,1 млрд. грн., у 2013 році – 36,7 млрд. грн., у 2012 році – 38,4 млрд. грн., у 2011 році – 33,9 млрд. грн., у 2010 році – 28,3 млрд. грн.

Частка акцизного податку у ВВП за 2010–2017 роки перебуває в межах від 2,5% ВВП (2013 рік) до 4,3% ВВП (2016 рік). Акцизний податок посідає важливе місце у фінансовій системі країни; оподаткування акцизним податком деяких товарів (продукції) має за мету не лише досягнення економічного ефекту, але й оздоровлення населення (соціальний ефект). Так, на збільшення надходжень від акцизного податку впливає щорічне підвищення ставок податку на підакцизні товари, а саме спирт, лікєро-горілчану продукцію, пиво, тютюнову продукцію, бензин. Проте, як свідчить вітчизняний досвід бюджетного планування та прогнозування, щорічні планові показники завжди перевищують фактично отримані через такі негативні фактори, як, зокрема, розбалансованість та недосконалість вітчизняного законодавства відповідно до європейських вимог; скорочення імпорту транспортних засобів через введення мита на іноземні автомобілі.

Питома вага надходжень від оподаткування акцизним податком товарів (продукції) за період з 2010 року по 2017 рік у загальному обсязі доходів зведеного бюджету коливається в межах від 8,3% (2013 рік) до 13,0% (2016 рік).

Таким чином, незважаючи на зростання загального обсягу доходів до зведеного бюджету від оподаткування підакцизних товарів (продукції) у 2017 році відносно 2016 року на 19,6 млрд. грн., або на 19,3%, їх частка у ВВП зменшилась на 0,2 в. п., а в доходах зведеного бюджету – на 1,1 в. п.

В Україні акцизний податок використовується переважно як фіскальний інструмент, про що свідчить структура акцизного податку в розрізі імпорту та внутрішніх товарів (продукції). У загальній структурі акцизного податку 55,8% припадають на оподаткування вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), а 39,3% – на оподаткування ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції). Загалом рівень оподаткування імпортованих товарів (продукції) зростає; наприклад із 2010 року частка оподаткування акцизами внутрішніх товарів (продукції) зменшилась на 28,0 в. п., тоді

як частка оподаткування імпортованих товарів зростає на 23,1 в. п. Отже, кінцевою метою функціонування акцизного податку має бути регулювання та координація споживання окремих галузей задля загального підвищення обсягу національного виробництва.

Загалом в бюджетно-податковій політиці з метою досягнення рівномірного податкового навантаження актуальними є розширення диференціації ставок податків, зменшення рівня пільгового оподаткування.

Неподаткові надходження також є важливим джерелом доходів бюджетів різних рівнів. Проте їх обсяг значно менший від податкових надходжень, адже надходження становлять приблизно 25% від усіх доходів бюджету. У 2017 році неподаткових надходжень зараховано 154,7 млрд. грн. замість планових 158,2 млрд. грн. (97,7% виконання плану). План виконано по таких статтях доходів, як дохід від власності та підприємницької діяльності (100,8%); адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (126,6%); інші неподаткові надходження (101,5%); власні надходження бюджетних установ (87,6%).

Важливою складовою доходів бюджету є доходи від операцій з капіталом, які займають невелику частку в структурі доходів (приблизно 1,5%).

2,2 млрд. грн. зараховано до групи доходів від операцій з капіталом (або 90,2% від планових 2,4 млрд. грн.) у 2017 році. План щодо надходжень від продажу основного капіталу виконано на 75,2%; надходжень від реалізації державних запасів товарів – 87,0%; надходжень від продажу землі та нематеріальних активів – 100,3%.

Трансферти безоплатно та безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Головне призначення трансфертів полягає у вирішенні проблем вертикальної незбалансованості, що виникають внаслідок невідповідності видаткових повноважень податкоспроможності регіону. Економічною передумовою виникнення та існування міжбюджетних відносин є те, що на виконання делегованих державою повноважень місцевим органам влади потрібні кошти, які вони отримують у вигляді трансфертів. Самодостатнє та фінансово забезпечене місцеве самоврядування є запорукою соціально-економічного розвитку країни. Трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ за результатами 2017 фінансового року становлять 1,6 млрд. грн. (87,7% від планових 1,9 млрд. грн.).

Міжбюджетні трансферти є ефективним інструментом розв'язання економічних проблем розвитку регіонів, вирівнювання їх економічного становища. Вони спрямовані на створення однакових умов доступу громадян до економічних та соціальних послуг незалежно від місця їх знаходження; сприяють згладжуванню нерівностей між адміністративно-територіальними одиницями, зумовлених економічними, соціальними або культурними можливостями регіонів; стимулюють економічний розвиток територій та спонукають провадження належної бюджету політики на регіональному рівні.

План щодо зарахувань до цільових фондів у 2017 році виконано на 130,9%. Фактично акумуляовано 30,5 млрд. грн. замість планових 23,3 млрд. грн. У структурі цієї групи доходів надходження до цільового фонду для забезпечення оборони та безпеки держави займають 97,4%, решту складають надходження до Фонду соціального захисту інвалідів та цільових фондів, що утворені органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Система формування обсягу та структури як доходів, так і видатків є важливою складовою бюджетного регулю-

вання для забезпечення всебічного розвитку суспільства [4]. На рівень доходів державного та місцевих бюджетів впливає низка факторів соціально-економічного, національного, політичного та іншого спрямування. До найвагоміших факторів належать обсяг державного боргу, рівень зовнішньої допомоги від урядів іноземних держав або міжнародних організацій, обсяг валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, курс національної валюти, рівень розвитку податкової системи.

Висновки. Обсяг і структура доходної та видаткової частин бюджету значною мірою впливають на окремі галузі національного виробництва та економіку загалом; від ступеня оптимальності співвідношень між елементами бюджетної системи залежать рівень збалансованості бюджетної системи, ефективність бюджетного регулювання та його вплив на динаміку соціально-економічного зростання країни [3]. Доходи бюджету є централізованими ресурсами держави, оскільки необхідні для виконання нею відповідних функцій. Доходи бюджету як об'єктивна економічна категорія відображають грошові відносини, які пов'язані з розподілом та перерозподілом ВВП для формування й використання основного централізованого фонду грошових коштів держави. Акумуляція коштів до бюджету розглядається не лише як складова бюджетного процесу, але й як інструмент регулювання фінансово-економічних відносин. Доходи бюджету, зокрема податкові та неподаткові, виконують свою головну фіскальну функцію, а також забезпечують раціональний перерозподіл ВВП, виступають значущим інструментом державного регулювання економічного зростання. Останніми роками значна увага приділяється посиленню обґрунтованості планування та виконання бюджету і за доходами, і за видатками, а також впливу бюджетної політики на економічне зростання та соціальний розвиток.

За результатами дослідження зроблено висновки щодо значної централізації бюджетних ресурсів, а саме 22,6% усіх доходів у 2017 році було акумуляовано до місцевих бюджетів, а 77,4% – до державного. Важливим питанням сьогодні є бюджетна децентралізація, тобто розширення фінансових повноважень місцевих органів влади, зокрема збільшення частки доходів, що зараховуються до місцевих бюджетів за засадах фіскальної солідарності та еквівалентності, сукупності критеріїв розподілу повноважень між бюджетами різних рівнів, відповідних джерел формування доходів бюджету, видаткових фінансових зобов'язань тощо [1]. Доходи бюджету значною мірою впливають на господарську діяльність, обсяги національного виробництва, технічне оснащення економіки, збалансованість попиту та пропозиції, збалансованість цінової політики, галузеве й територіальне розміщення інвестицій. ВВП країни є узагальнюючим джерелом доходів як державного, так і місцевих бюджетів. Наслідками зростання обсягу валового внутрішнього продукту є зміцнення та стабілізація економіки, розширення виробництва, збільшення зайнятості, підвищення життєвого рівня та купівельної спроможності населення, рівня заробітної плати, зростання прибутку підприємств, в результаті чого збільшуються податкові та неподаткові надходження до державного та місцевих бюджетів.

У 2017 році до зведеного бюджету зараховано 1 017,0 млрд. грн., відносно ВВП – 34,1%. Механізми формування доходів бюджету базуються на єдиних методах та інструментах забезпечення виконання податкових зобов'язань. В Україні використовується єдина бюджетна класифікація доходів бюджету. Найбільша частка надходжень припадає на групу податкових надходжень, а саме 81,4% усіх доходів зведеного бюджету (828,2 млрд. грн.); неподаткових надходжень, а саме 15,2% (154,6 млрд. грн.); менше 1% припадає на надходження від операцій з капіталом (2,2 млрд. грн.) та на обсяги трансфертів від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій (1,6 млрд. грн.); 3% (30,5 млрд. грн.) припадають на надходження до цільових фондів.

Механізм формування обсягу і структури доходів бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання для всебічного розвитку суспільства [3]. Процес формування доходів бюджету вимагає посилення регуляторних засад з боку держави. Якісний рівень бюджетного планування та прогнозування потребує прозорої бюджетно-податкової політики, ефективного та єдиного державного регулювання фінансової політики на кожній стадії бюджетного процесу. План у 2017 році щодо акумуляції податкових надходжень виконано на 100,5%, неподаткових надходжень – 97,7%, доходів від операцій з капіталом – 91,7%, трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій – 84,2%, надходжень до цільових фондів – 130,3%.

За результатами дослідження виявлено, що головними чинниками економічного зростання та підвищення рівня соціального забезпечення населення є сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура; інвестиційно-інноваційні засади розвитку; залучення кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій; поглиблення співпраці з Європейським Союзом; розширення нових ринків збуту продукції та товарів для українських експортерів. В процесі планування та прогнозування доходів бюджету важливим є врахування ретроспективного бюджетного аналізу, оскільки це значною мірою підвищує якість бюджетного процесу та збалансованість бюджетної системи держави загалом. Актуальною є модернізація бюджетно-податкової системи в напрямі лібералізації економіки, зменшення податкового навантаження на підприємства та населення зі збереженням фіскально-регулюючого призначення податкової системи, а також підвищення ділової активності.

Доходи бюджету є інструментом перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві на користь тих чи інших груп населення, галузей національного виробництва і територій, отже, однією з найважливіших складових системи державного регулювання як економічного, так і соціального розвитку країни. Оптимальне співвідношення всіх елементів бюджетної системи є запорукою збалансованості бюджетного регулювання та рівня його впливу на динаміку соціально-економічного розвитку держави. Головною метою оптимізації бюджетної системи, зокрема системи доходів бюджету, є забезпечення виконання державою покладених на неї суспільно важливих і необхідних функцій за одночасного стимулювання підприємницької діяльності та підвищення суспільного добробуту.

Список використаних джерел:

1. Сіденко В.Р., Скрипниченко М.І., Пономаренко В.С., Чугунов І.Я. та ін. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / за ред. В.Р. Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: www.treasury.gov.ua.
3. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2015. № 2. С. 64–73.
4. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни. Казна України. 2014. № 6. С. 25–28.

АНАЛИЗ ИСПОЛНЕНИЯ ДОХОДОВ КОНСОЛИДИРОВАННОГО БЮДЖЕТА УКРАИНЫ

Аннотация. Доходы бюджета выступают финансовой основой обеспечения реализации государственных функций и являются одним из важнейших финансовых элементов в системе государственного регулирования социально-экономического развития. Централизация части стоимости валового внутреннего продукта в бюджетах разных уровней дает возможность проводить единую финансовую политику, обеспечивать направление средств на финансирование приоритетных и перспективных отраслей экономики, реализовывать реформы социальной сферы, поддерживать и стимулировать развитие инновационно-инвестиционной сферы и т. д. Определены особенности формирования доходной части бюджета за 2010–2017 финансовые годы. Проанализирована структура бюджетных доходов в разрезе бюджетной классификации, определены наиболее значимые источники поступлений бюджета. Оценено состояние бюджетного планирования и исполнения доходов бюджета в системе финансово-экономических отношений.

Ключевые слова: бюджет, доходы бюджета, бюджетная система, бюджетное планирование и прогнозирование, налоговые и неналоговые поступления, трансферты.

ANALYSIS OF IMPLEMENTATION OF BUDGET INCOME

Summary. Budget revenues are the financial basis for the implementation of state functions and is one of the most important financial elements in the system of state regulation of socio-economic development. The centralization of the part of the value of gross domestic product in budgets of different levels provides an opportunity to pursue a unified financial policy, to ensure that funds are allocated for funding priority and promising sectors of the economy, to implement social sector reforms, to support and stimulate the development of innovation and investment sphere, etc. The features of the formation of the revenue part of the budget for the fiscal years 2010–2017 are determined. The structure of budget revenues in the context of budget classification is analyzed; the most important sources of budget revenues are determined. Estimated the state of budget planning and implementation of budget revenues in the system of financial and economic relations.

Key words: budget, budget revenues, budget system, budget planning and forecasting, tax and non-tax revenues, transfers.

УДК 338.62

Дем'яненко Т. І.

кандидат економічних наук, доцент

Української інженерно-педагогічної академії

Єршова А. В.

магістр

Української інженерно-педагогічної академії

Demjanenko T. I.

PhD, Associate Professor,

Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy

Yershova A. V.

Master's degree,

Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy

НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто складові системи мотивації та стимулювання, їх роль у підвищенні ефективності та роботі навчального закладу загалом. Порівняно особливості розвитку державних і недержавних навчальних закладів, окреслено напрями вдосконалення функціонування системи. Проблеми мотивації та стимулювання як чинника підвищення професійної компетентності та кар'єрного зростання персоналу навчальних закладів залишаються малодослідженими.

Ключові слова: стратегія, мотивація, ефективність, система, персонал, розвиток.

Вступ та постановка проблеми. Незважаючи на великий інтерес дослідників до проблематики мотивації персоналу, багато принципів питань лише відзначені, а саме потребують уточнення, коректування та додаткового обґрунтування інформаційна база аналізу, система показників мотивації, оцінювання обґрунтованості здійснення дивідендних, компенсаційних та стимулюючих виплат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення стратегії розвитку системи мотивації зробили такі провідні вчені, як, зокрема, Л. Артеменко, Т. Базаров, В. Бондар, О. Волнухіна, В. Воронкова, Л. Пор-

тер, Н. Протасова, Т. Ремізова, О. Слюсаренко, Ф. Тейлор, О. Турчинов, Г. Форд, Х. Хекхаузен, Р. Шевелін.

Метою роботи є порівняльний аналіз системи мотивації та стимулювання персоналу в державних та недержавних навчальних закладах.

Результати дослідження. В умовах, що склалися в Україні на нинішньому етапі її розвитку, проблема системи мотивації та стимулювання навчальних закладів набула великого значення, оскільки вирішення задач, які стоять перед суспільством загалом та системою управління освітою зокрема (як державними, так і недержав-